

KLUBA OLIVIA- NAHÓCZKI DORKA

A SZÖVETKEZETI BANKOK SZEREPE LENGYELORSZÁGBAN*

Több tanulmány foglalkozott már a pénzügyi közvetítés mélységével, a bankok és tőzsdék pénzügyi piacokon betöltött szerepével, és még annál is több vizsgálta az európai integráció pénzügyi piacokra gyakorolt hatását, de egyik sem tért ki részletesen a szövetkezeti bankok működésére. A szövetkezeti bankok mind a fejlett, mind a fejlődő országokban egyaránt fontos szerepet játszanak. A lengyel szövetkezeti bankok kérdésköre különösen izgalmas és hasznos kutatási feladatot ígér, hiszen Lengyelország közép-kelet-európai államként a rendszerváltást követően hazánkhoz sok tekintetben hasonló pozícióból indult. Ugyanazok a kihívások fogalmazódtak meg a piacgazdasági transzformáció útján, és fogalmazódnak meg ma is a két ország esetében. Másrésztől a lengyel gazdaság máig meghatározó agrárorientációja indokolja a téma jelentőségét. A jelen tanulmány célja, hogy bemutassa azokat a folyamatokat, melyek eltérítették a lengyel szövetkezeti bankokat eredeti küldetésüktől – tehát a mezőgazdaság és a vidékfejlesztés finanszírozásától – ugyanakkor megerősítse, hogy a lengyel gazdaságban ma is komoly helye és szerepe lenne a szövetkezeti banki rendszer alapvető funkciójának. A probléma aktualitását a vizsgált hitelintézetek Lengyelország európai uniós tagságának következtében újraértékelt szerepköre adja.

A szövetkezeti mozgalom gyökerei a XIX. század közepére nyúlnak vissza. Az ipari forradalom következtében megváltozott gazdasági és társadalmi szerkezet a német középosztályt súlyos egzisztenciális válsággal fenyegette. A probléma orvoslására Wilhelm Raiffeisen és Hermann Schulze-Delitzsch létrehozták a szövetkezetet mint új vállalkozási formát, és megalapították a vidéki, elsősor-

ban a mezőgazdasággal foglalkozó lakosság finanszírozási igényét kielégítő első szövetkezeti bankokat. Ebből fejlődött ki a Raiffeisen- és a Volksbank 15 millió tagot tömörítő mai hálózata, és ennek köszönheti Németország a fejlett bankrendszerét is.

Lengyelország szövetkezeti bankjai szintén nagy múltra tekintenek vissza: német mintára már 1861-ben megte-

* Lektorálta: Gáspárné Vér Katalin, Budapesti Corvinus Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Intézet, Befektetések tanszék.

remtődtek a rendszer alapjai, noha a századfordulóig szolgáltatásaik igen korlátozottak voltak.

De mit is értünk a szövetkezeti bankok fogalmán? Az Egyesült Nemzetek definíciója (Zawojcska–Siudek, 2005) szerint a szövetkezeti bank nem tőke-, hanem személyegyesítő szervezet, melynek elsődleges célja tagjai gazdasági helyzetének javítása. A tagok egyaránt lehetnek magánszemélyek és vállalkozások, de alapkövetelmény, hogy más banki intézmény forrásaihoz való hozzáférésük megfelelő biztosítékok hiányában korlátozott legyen. A szövetkezeti bankok elősegítik a szövetkezeti tőke szövetkezeti vállalatokba történő folyamatos visszaforgatását, valamint a szövetkezeti szektorba vonzanak külső forrásokat, amelyeket a szövetkezetek használatára bocsátanak.

Ennek a klasszikus meghatározásnak megfelelően eredetileg a lengyel szövetkezeti bankok küldetése is az volt, hogy tagjaik – így helyi önkormányzatok, mezőgazdasági termelők, kisvállalkozók – finanszírozási igényét kielégítsék, továbbá, hogy előmozdítsák azoknak a régióknak a fejlődését, ahol tevékenykednek. A jelenlegi gyakorlat ugyanakkor megváltoztatta ezt a célkitűzést, s Lengyelországban úgy tekintenek a szövetkezeti bankokra, mint pénzügyi közvetítőkre, melyek a pénzügyi piacok más intézményi szereplőivel kölcsönös kapcsolatban állnak.

A szövetkezeti bankok a fejlett és fejlődő országokban egyaránt kulcsszerepet játszanak a szövetkezeti formában működő magánvállalkozások tőkével

való ellátásában. Az Amerikai Egyesült Államok mellett a viszonyossági alapon működő vagy szövetkezeti bankok Európa bankrendszerében is vezető pozíciót töltenek be. A Szövetkezeti Bankok Európai Szövetsége (European Association of Cooperative Banks) a szövetkezeti bankok ügyfeleinek számát 2002-ben 106, tagjait 37 millióra becsülte; a teljes betétállományból való piaci részesedésük ma kb. 20 százalék, de egyes országokban eléri az 55 százalékot is (Zawojcska– Siudek, 2005).

Hogy mivel magyarázható a szövetkezeti bankok sikere? Egyrésztől mélyreható ismeretekkel rendelkeznek hitelfelvevőikről, másrésztől komoly költségek nélkül képesek a kötelezettségeiket nem teljesítő ügyfelekkel szemben hatékony szankciókat alkalmazni. Ezek a szövetkezeti banki sajátosságok teszik lehetővé, hogy olyan magánszemélyeknek (is) hitelezzenek, akiket hagyományos bankok nem tekintenek potenciális ügyfélnek, valamint, hogy hitelkondícióikat a felvevők igényeihez igazítsák.

A jelen tanulmány célja, hogy bemutassa azokat a folyamatokat, melyek eltérítették a lengyel szövetkezeti bankokat eredeti küldetésüktől, tehát a mezőgazdaság és a vidékfejlesztés finanszírozásától, ugyanakkor megerősítse, hogy a lengyel gazdaságban ma is komoly helye és szerepe lenne a szövetkezeti banki rendszer alapvető funkciójának. A probléma aktualitását a vizsgált hitelintézetek Lengyelország európai uniós tagságának következtében újraértékelt szerepköre adja.

Szövetkezeti bankok a lengyel bankrendszerben: a rendszerváltástól napjainkig

A kommunizmus évtizedei alatt (hazánkhoz hasonlóan) erőteljesen koncentrált és monopolisztikus bankrendszer jellemezte a lengyel gazdaságot. Az állami monopóliumot a Lengyel Nemzeti Bank (NBP), a Kereskedelmi Bank (BH), a Lengyel Takarékpénztár (PKO), illetve a mintegy 1600 kis helyi és szakosított szövetkezeti bankból álló Élelmiszergazdasági Bank (BGZ) gyakorolta.

A rendszerváltás a lengyel pénzügyi piacokon a bankrendszer átalakításával kezdődött: 1989-ben a Lengyel Nemzeti Bankról szóló törvény, valamint a Hitelintézeti Törvény elfogadásával megteremtődött a kétszintű bankrendszer. Mélyreható reformokra mindenekelőtt a rossz anyagi helyzetben lévő, fragmentált szövetkezeti banki szektor esetében volt szükség.

A szövetkezeti mozgalom szervezeti és működési változásairól szóló 1990. évi törvény január 20-i életbe lépése előtt valamennyi szövetkezeti bank a BGZ fiók vállalatoként volt köteles tevékenykedni. A BGZ egyszerre látta el az országos szövetségi, a központi szervezeti és pénzügyi, valamint a bankfelügyeleti funkciót. Az említett jogszabály ugyan megszüntette a központi szövetségi sui generis pozíciót, de a BGZ változatlanul a vidéki- mezőgazdasági bankok központi bankja maradt. A szövetkezeti bankrendszer 1990-es évek elején meg-

induló rehabilitációja során azonban az egyes hitelintézeteket ismét ernyőbankok alá csoportosították. Ezzel hármassztruktúra alakult ki: a csúcson változatlanul a BGZ állt, a középső szintet az újonnan alapított regionális bankok, míg a rendszer alsó szintjét az egyes szövetkezeti bankok alkották. A reformok kivitelezésében a főszerepet a Lengyel Nemzeti Bank játszotta: egyrésztől levezényelte a szerkezeti rekonstrukciót, másrésztől pénzügyi és technikai segítséget nyújtott. A struktúraváltás kettős gazdaságpolitikai célkitűzése a szövetkezeti bankok működési hatékonyságának és biztonságának a növelése volt.

Ám a rendszer teljesítményét az előző évtized reformjaival csak részben sikerült javítani. A legfőbb akadályt a nagyobb és erősebb bankok attól való vonakodása jelentette, hogy felelősséget vállaljanak a kisebb és gyengébb bankok passzíváiért. Ugyanakkor a szövetkezeti bankok a '90-es évek második felétől egyre élesebb versenynek voltak kitéve, hiszen miután a kereskedelmi bankok a városi ügyfelek körében megerősítették pozíciójukat, igyekeztek tevékenységüket a mezőgazdasági lakosságra is kiterjeszteni. Ezért a jogalkotó paradigmaváltásra kényszerült: rövid távon is kivitelezhető megoldásnak a bankfúziók bizonyultak. A Szövetkezeti bankok működéséről szóló 2000. december 7-én életbe lépő törvény az 5 millió eurónál kisebb sajáttőkével rendelkező hitelintézeteket arra kötelezte, hogy valamely ernyőbankhoz csatlakozzanak, valamint (2001. december 31-ével 300 ezer, 2005.

december 31-ével 500 ezer, 2010. december 31-ével 1 millió euróra) módosította a tőkeminimumra vonatkozó előírást is, ily módon kényszerítve ki a szövetkezeti bankok további fúzióit. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy a korábbi hármas struktúra két szintre redukálódott.

A szövetkezeti bankok biztonságát a viszonyossági alapon működő támogatási rendszer felállításával sikerült megteremteni. Ennek keretében egyrészt az ún. Regionális Bankszövetségek tagjai pénzügyi problémák esetén kölcsönös segítséget nyújtanak egymásnak, másrészt a magasabb szinten álló bankok átvállalnak az alsóbb szintű bizonyos feladatokat. Így a felsőbb szintű bankok közvetítő funkciót töltenek be, s a likviditásfelesleggel rendelkező szövetkezeti bankok forrástöbbletét más szövetkezeti bankok finanszírozási igényének kielégítéséreallokálják.

A lengyel szövetkezeti bankszektor konszolidációja nem volt egyedülálló Európában: az elmúlt években számos országban zajlottak le tömeges bankfúziók, melyek eredményeképpen a szövetkezeti bankok száma szignifikánsan csökkent. 1993 és 2003 között a lengyel szövetkezeti bankok száma 62 százalékkal esett vissza (Zawojcka–Siudek, 2005), vagyis az új évezred elején a rendszerváltáshoz képest megközelítőleg ezerrel kevesebb hitelintézet működött. Ennek következtében – a kiemelkedő területi lefedettség ellenére – a szövetkezeti bankok teljes bankszektorra vetített részaránya igen alacsony. Mára a szövetkezeti hitelintézetek gyakorlatilag

univerzális bankként működnek, de megkülönböztetett mezőgazdasági fókusszal, tehát elsősorban vidéki háztartások és mezőgazdasági kistermelők megbízásából bonyolítanak ügyleteket.

A szövetkezeti bankok nem csupán a vidéki lakosság pénzügyi szolgáltatások iránti keresletét elégítik ki, hanem nagymértékben redukálják a hitelszerződésekhez kapcsolódó tranzakciós költségeket is mindkét fél számára. Ez a bankok szempontjából gyakran a kommunizmus éveire visszanyúló hiteltörténetben, a kistermelők oldaláról az utazási költségek mérséklésében testesül meg.

Ugyanakkor a '90-es évek közepétől a szövetkezeti bankok agrárorientációja folyamatosan csökkent. E tendencia ellen hatott viszont a lengyel kormányzat által a szektorban vállalt szerep, vagyis az, hogy a mezőgazdasági vállalkozásoknak nyújtott támogatott hitelek disztribúciójához kizárólag a szövetkezeti banki csatornát használta. A szektor újraerősödésének potenciálját Lengyelország uniós csatlakozása hordozza magában, miután az EU Strukturális Alapokból származó támogatáshoz a szövetkezeti bankokon keresztül vezet az út.

A SZÖVETKEZETI BANKOK A LENGYEL MEZŐGAZDASÁGBAN

Mi indokolja a mezőgazdasági bankok létét Lengyelországban?

A kommunista időszakban a mezőgazdaság fontos részét képezte a lengyel

gazdaságnak. Közvetlenül a rendszerváltás előtt a GDP-hez való hozzájárulása több mint 10 százalék volt, a foglalkoztatottságon belüli részaránya pedig 26 százalék körül alakult. Ebben az időszakban a teljes lengyel népesség 40 százaléka vidéken élt, és kötődött valamilyen módon a mezőgazdasághoz (Danilowska, 2005). Így nem meglepő, hogy a lengyel mezőgazdaságot sajátos magánszektori dominancia jellemezte. A magángazdaságok az állami és szövetkezeti gazdaságokkal párhuzamosan léteztek, és a kis mezőgazdasági területnagyság, az alacsony termelékenység és a rossz technikai felszereltség ellenére a legfontosabb szerepet játszották az agráriumban. Tulajdonképpen a több mint 2 millió mezőgazdasági kistermelőből álló széttagolt szerkezet indokolta a szövetkezeti bankrendszer kialakulását.

A második világháborút követően Lengyelországban is történtek kísérletek a parasztgazdaságok kollektivizálására, de kudarcot vallottak, így a magántulajdon továbbra is túlsúlyban maradt. 1945 és 1989 között a mezőgazdasági földterületek 75 százalékát magángazdaságok, 20 százalékát állami gazdaságok művelték, s mindössze csak 5 százalékát használták a szövetkezetek (Wilkin, 1997). A szocialista eszmék szellemében azonban a kormány fő törekvése mégis a mezőgazdaság kollektivizálása, az állami gazdálkodó szektor bővítése volt, így politikájában kettős hatás érvényesült. Egyrészt a kormány indirekt módon próbálta meg befolyásolni a magángazdaságokat: szabályozott árak, mezőgaz-

dasági inputkorlátozások (a földre, illetve a tőkére vonatkozóan) és jogi szabályozások (például a gazdaságok méretének korlátozása) bevezetésével. Másrészt stabil gazdasági környezetet biztosított számukra (kiszámítható árak, garantált termékvásárlás, előre látható bevételek).

A '70-es években a mezőgazdasági politika célul tűzte ki, hogy a mezőgazdaságban dolgozók bevétele hasonló szintű legyen az ipari szektorban dolgozók bevételeivel. A cél elérése érdekében mezőgazdasági ártámogatási rendszert vezettek be, amely az állami költségvetés jelentős mértékű igénybevételét tette szükségessé. A mezőgazdasági szektort más közvetlen állami támogatásokkal, valamint importkorlátozó eszközökkel is védték. Ehhez a gazdasági struktúrához kellett igazodnia a pénzügyi közvetítő rendszernek is. A vidéki, mezőgazdasági termeléssel foglalkozó lakosság igényeinek kielégítésére inkább a szövetkezeti bankok vállalkoztak, míg a városi polgárok pénzügyeit többnyire a kereskedelmi bankok bonyolították.

Megkérdőjeleződött-e a szövetkezeti bankok szerepe a mezőgazdaságban a rendszerváltástól napjainkig?

1990-ben a gazdasági környezet jelentősen megváltozott a lengyel mezőgazdák számára. A piacgazdaságra való áttérés számos reform megvalósítását követelte. A jelenlegi jegybankelnök, Leszek Balcerowicz által kidolgozott „sokkterápia” magában foglalta többek között

az árliberalizációt, a kereskedelmi monopóliumok felszámolását, a nemzeti piac megnyitását és a mezőgazdasági támogatások eltörlését is. Ennek következtében a parasztgazdaságok nem számíthattak tovább stabil, kiszámítható árakra és keresletre, ráadásul erős versennyel és új termelési követelményekkel kellett szembenéznük. Mindezek hatására jelentősen csökkentek a bevételek a mezőgazdaságban: 1993-ban 57 százalékkal voltak alacsonyabbak, mint 1989-ben (Danilowska, 2005). A nagyarányú bevételecsökkenés veszélyeztette a forgóeszköz-beszerzéseket, a külső források igénybevételét pedig a nagyon magas kamatlábak tették lehetetlenné. Az ebből fakadó hitelkereslet-csökkenés következtében a szövetkezeti bankok portfóliójában egyre kisebb súllyal szerepeltek a mezőgazdasági kihelyezések.

A '90-es évek elején bevezetésre kerülő szigorú reformok után 1992-ben bekövetkezett súlyos természeti katasztrófa – melyre a mezőgazdaság kiváltképp érzékeny – tovább rontotta az amúgy is rossz mezőgazdasági helyzetet, és növelte a farmerek elégedetlenségét. A kormánynak sürgősen lépnie kellett, és megoldásként a preferenciális hitelrendszer kiépítését javasolta. Ennek keretén belül három különböző hitelt ajánlottak a gazdáknak. Az ún. „tavaszi hitelek” (*spring credit*) forgóeszköz- (vetőmagok, műtrágyák, növényvédő szerek) és földvásárlásra lehetett igénybe venni a piaci kamatlábnál kedvezőbb feltételek mellett. A „katasztrófa hitelekről” (*draught credit*) 1992 novemberében döntött a

kormány, miután egy természeti csapás következtében jelentősen visszaesett az alapvető gabonafajták termelése. A harmadik típusú hitelt beruházási célokra lehetett fordítani: traktorvásárlásra, egyéb gazdasági gépek, felszerelések beszerzésére. A program koordinálása érdekében létrehoztak egy alapot: Mezőgazdasági átszervezési és Adósságcsökkentési Alap (FRiOR). A hiteleket közvetítési jutalék fejében bankok nyújtották az Alap forrásaiból. Kisebb összegű hiteleket az Alaptól függetlenül, nagyobb összegűeket azonban csak az Alap jóváhagyásával folyósíthattak. Ez az intézmény csak egy évig működött, és helyébe az 1993-ban alapított Ügynökség a Mezőgazdaság Átszervezéséért és Modernizációjáért (ARMA) került. A kedvezményes hitelek nyújtásában érdekelt bankok az ARMA-val kötött szerződés és az abban meghatározott hitelkondíciók alapján már saját forrásukból, saját kockázatukra vállalták a finanszírozást. A viszonylag könnyű hozzáférés és a preferenciális hitelcélok sokasága oda vezetett, hogy a kereskedelmi hitelek háttérbe szorultak. 2003 decemberében a farmerek teljes banki adósságának 85 százalékat a kedvezményes hitelek alkották (Danilowska, 2005).

Az átmenet kezdetén csak a szövetkezeti bankok működtettek fiókhálózatot a vidéki területeken, és az állami bankokhoz hasonlóan a kommunista kormány „eszközként” használta azokat az élelmiszeripari és mezőgazdasági szektor manipulálására. Mindeközben a kereskedelmi bankok a városi hálózatuk

fejlesztésére koncentráltak. A '90-es évek második felében kiterjesztették ugyan hitelezési tevékenységeiket a vidék, a farmgazdaságok számára is, de a következő évtizedben ez jelentős mértékben csökkent, így szerepvállalásuk a vidéki területeken visszaszorult. Ezzel szemben a szövetkezeti bankok kiemelkedő jelentőséggel bírtak, a mezőgazda-

ság ismét fókuszpontjukba került, nélkülük meglehetősen nehéz lett volna a vidéki lakosság pénzügyi szolgáltatásokkal való ellátása. A jól kiépített fiókhálózatuk nemcsak hogy kielégítette a banki termékek iránti keresletet, de a tranzakciós költségek csökkentése révén a kis-termelők számára elfogadható árú szolgáltatásokat is kínált.

1. táblázat

A szövetkezeti bankok súlya a lengyel mezőgazdaság finanszírozásában

	Az egyes bankcsoportok részesedése a teljes banki mezőgazdasági hitelállományból (%)			A kedvezményes hiteleknek köszönhető mezőgazdasági kihelyezések a nem pénzügyi szektor teljes hitelállományához viszonyítva (%)		
	1999	2001	2003	1999	2001	2003
Szövetkezeti bankok	50,3	54,6	66,6	32,9	34,8	35,2
Kereskedelmi bankok	25,1	17,8	26,0	0,9	0,7	1,2
Regionális és ernyőbankok	24,6	27,6	7,4	12,9	22,2	30,9
Összesen	100	100	100	3,2	3,7	3,8

Forrás: Danilowska, 2005, 10. o.

2004 májusában Lengyelország csatlakozott az Európai Unióhoz, így mezőgazdasági politikáját az Unió Közös Agrárpolitikájának (Common Agricultural Policy – CAP) kell alárendelnie. Ez többek között azt jelenti, hogy a továbbiakban nincs lehetőség olyan preferenciák

alkalmazására, mint a mezőgazdasági termelőknek nyújtott kedvezményes hitelek. Ezek után felmerül a kérdés, hogy a szövetkezeti bankok, amelyek tulajdonképpen ennek a preferenciális hitelrendszernek a kiépülése révén voltak képesek átvészelni a rendszerváltás ne-

hézsegeit, milyen szerepet játszhatnak majd a mezőgazdaságban a támogatott hitelek felszámolása után.

A 2004. májusi uniós csatlakozás nem szüntette meg a szövetkezeti bankok létjogosultságát, sőt megerősítette a Lengyelország gazdasági életében játszott meghatározó szerepüket, hiszen ők bonyolítják le az uniós támogatások lengyel mezőgazdákhoz való eljuttatását. Mind a fiókhálózatukat, mind a vidéki lakossággal kiépített kapcsolatrendszerüket tekintve a szövetkezeti bankok bizonyulnak a legmegfelelőbbnek ezeknek a feladatoknak a végrehajtására.

A LENGYEL SZÖVETKEZETI BANKOK TELJESÍTMÉNYE AZ UNIÓS TAGSÁG TÜKRÉBEN

Lengyelország uniós csatlakozása az ország és az EU többi tagállama számára egyaránt kihasználatlan lehetőségeket rejt. A lengyel bankszektor ugyanis jelentős fejlődési potenciállal bír, hiszen relatív gazdasági súlya még meglehetősen alacsony. 2004 végén a felnőtt lengyel állampolgárok csupán fele vett igénybe banki szolgáltatást, jöllehet az EU csatlakozás következtében a kereskedelmi és a szövetkezeti bankoknál vezetett számlák száma egyaránt szignifikánsan emelkedett, mely utóbbi elsősorban a mezőgazdasági termelők által igénybe vett közvetlen uniós támogatásoknak köszönhető. (Ebben a fejezetben az NBP Summary Evaluation of the Fi-

nancial Situation of Polish Banks című kiadványaira támaszkodtunk.)

2005. június végén 55 kereskedelmi, valamint 592 szövetkezeti bank és 5 külföldi hitelintézeti fiókvállalat folytatott operatív tevékenységet Lengyelországban. A szövetkezeti bankok közül csak egy (Krakowski Bank Spoldzielczy) folytat önálló tevékenységet, míg a többi, három különböző ernyőszervezet alatt működik. Az uniós csatlakozás után a kereskedelmi banki fiókok száma 2005 júniusáig 8412-re csökkent, míg a szövetkezeti banki hálózat 3487 fiókra bővült. A lengyelországi kereskedelmi bankok jegyzett tőkéje 2003 és 2005 között folyamatosan növekedett, értéke 2005 nyarán 11 674 millió PLN volt. Ezzel szemben a szövetkezeti banki részjegyzett tőke két év emelkedést követően 2005 első felében 511 millió PLN-re csökkent. Kiemelendő, hogy a hitelintézeteknél vezetett folyószámlák számának Lengyelország uniós csatlakozását követő dinamikus bővülése azzal magyarázható, hogy a közösségi alapokból származó támogatás (melynek értékét 2004 és 2006 között 10 milliárd euróra becsülik) igénybevételének egyik feltétele a saját bankszámla felett való rendelkezés. A szövetkezeti bankok által kezelt ügyfélszámlák száma 2004 folyamán 7,6 százalékkal, míg a kereskedelmi bankok esetében csupán 1,3 százalékkal nőtt. Összességében megállapítható, hogy a vizsgált időszakot a nagy kereskedelmi bankok lassabb, a kis- és közepes méretű bankok gyorsabb növekedése jellemezte.

2. táblázat

**A szövetkezeti bankok működését jellemző mutatók változása
az előző évhez képest**

	Az egyes banksoportok részesedése a teljes banki mezőgazdasági hitelállományból (%)			A kedvezményes hiteleknek köszönhető mezőgazdasági kihelyezések a nem pénzügyi szektor teljes hitelállományához viszonyítva (%)		
	1999	2001	2003	1999	2001	2003
Szövetkezeti bankok	50,3	54,6	66,6	32,9	34,8	35,2
Kereskedelmi bankok	25,1	17,8	26,0	0,9	0,7	1,2
Regionális és ernyőbankok	24,6	27,6	7,4	12,9	22,2	30,9
Összesen	100	100	100	3,2	3,7	3,8

Forrás: NBP, Summary Evaluation of the Financial Situation of Polish Banks.

A 2. táblázatban összefoglalt főbb mutatók változásának hátterében az alábbiak álltak.

- A szövetkezeti bankok teljes esz-
közállományának növekedését a nem
pénzügyi szektor, illetve a helyi önkor-
mányzatok által elhelyezett betétek
emelkedése tette lehetővé, mely utóbbi
az Európai Unió által részlegesen refi-
nanszírozott beruházási programokkal
kapcsolatos kötelező tartalékok nem tel-
jes körű felhasználásával függött össze.

- A helyi önkormányzatok hitelfel-
vétele is az uniós társfinanszírozású pro-
jekttekkel kapcsolatban emelkedett meg.

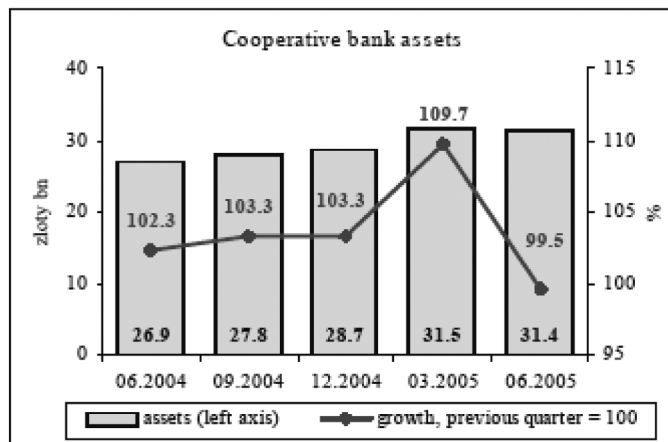
- 2005 első hat hónapjában mind az
előző év azonos időszakához képest,

mind pedig a kereskedelmi bankokhoz
viszonyítva a szövetkezeti bankok nem
pénzügyi szektornak történő hitelnyúj-
tása lassabb ütemben nőtt. A szeré-
nyebb bővülést elsősorban a mezőgazda-
sági termelők hiteleinek alacsonyabb di-
namikája eredményezte, ami összefüg-
gésbe hozható a preferenciális hitelrend-
szer uniós csatlakozást követő megszü-
ntetésével.

- A vállalati és lakossági szektor
esetében a hitelkihelyezés a betétek di-
namikájának csökkenésével járt együtt.
A lakossági és vállalati betétnövekedés
visszaesése mellett meghatározó szere-
pe volt a helyi kormányzati egységek
betétcsökkenésének is, amit az EU társ-

1. ábra

Szövetkezeti bankok eszközállománya (2004-2005)

Forrás: NBP, Synteza 2005.

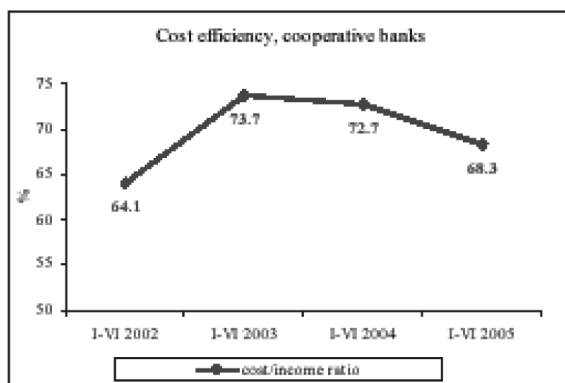
finanszírozott projektek megvalósítása okozott.

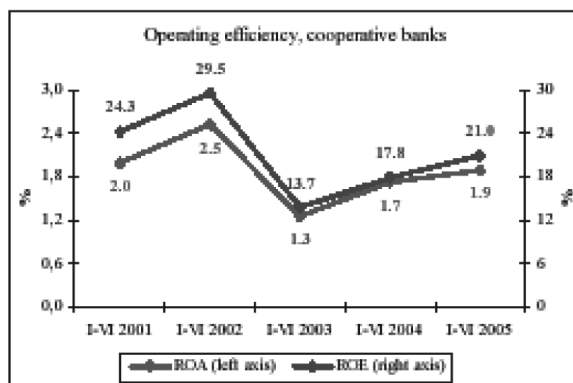
- Az adózás utáni eredmény 2004. évi csaknem 70 százalékos bővülését részben a társasági adókulcs 8 százalékpontos (27 százalékról 19 százalékra)

csökkentésével magyarázhatjuk. Ezen kormányzati intézkedésnek köszönhetően a szövetkezeti bankok jövedelmét érintő effektív adóteher 30 százalékról 19,8 százalékra mérséklődött.

2. ábra

A szövetkezeti bankok hatékonysági és jövedelmezőségi mutatói (2004-2005)

Forrás: NBP, Synteza First half of 2005, 19. o.

ÖSSZEFOGLALÁS, KONKLÚZIÓ

A lengyel szövetkezeti bankok mára szinte elvesztették agrárorientációjukat: a rendszerváltás után végrehajtott reformok szellemében mindenekelőtt a profitabilitás vált működésük irányelvévé. A konszolidáció évei alatt a szövetkezeti hitelintézetek univerzális bankká alakultak, mely a pénzügyi termékek és szolgáltatások majdnem teljes skáláját kínálja ügyfeleinek, függetlenül azok földrajzi hovatartozásától. Az ügyfelek számára a szövetkezeti tagság már csak lehetőség, nem kötelezettség.

A szövetkezeti hitelintézetek részaránya a lengyel bankrendszerben Nyugat-Európához viszonyítva igen alacsony. Ám ez nem véletlen: a lengyel szövetkezeti bankok letértek arról az útról, melyet eredeti küldetésük jelölt ki számukra. Ezzel összefüggésben alakulnak erősségeik és gyengeségeik is: míg fejlődési lehetőségeik tradicionális funk-

ciójukból fakadnak, addig félelmeiket az újonnan felvett tevékenységek táplálják. Így a fő problémát a sajáttőke alacsony szintje, a kereskedelmi bankok által támogatott verseny, a túlzottan magas működési költségek, a kamatmarzsok elkerülhetetlen csökkenése és ennek következtében új, profitábilis piaci szegmensek felkutatása jelenti. Pozitívumaik a helyi piac megértésében, a vidéki lakosság róluk kialakított kedvező képében, a gyors és egyszerű banki folyamatokban rejlenek. Jövőjük kulcsa, hogy – a kereskedelmi bankok megalapozatlan félelmeivel szemben – mélyreható ismeretekkel rendelkeznek a mezőgazdasági szektorról, bíznak a kistermelők hitelképességében. Fontos, hogy felismerjék helyüket és szerepüket az agráriumban, ennek megfelelően diverzifikálják termékeiket és szolgáltatásaikat, valamint döntő részt vállaljanak a mezőgazdaság és a vidék fejlesztésére fordítható uniós források elosztásában.

A lengyel szövetkezeti bankoknak vissza kell találniuk alapvető funkciójukhoz, át kell gondolniuk ideológiájukat és küldetésüket. Feladatuk nem csupán abból áll, hogy pénzügyi szolgáltatásokkal lássák el a mezőgazdaságot és a vidék lakosságát – noha a kis volumenű tranzak-

ciókhoz kapcsolódó magas relatív költségek és a helyi ismeretek okán erre jelenleg szinte egyedül ők képesek –, hanem, hogy olyan értékeket közvetítsenek, mint a szolidaritás és a felelősség, melyek alapvetően különböztetik meg őket a bankszektortól többi szereplőjétől.

IRODALOM

- Agricultural Situation and Perspectives in the Central and Eastern European Countries, Poland, The European Commission. europa.eu.int/comm/agriculture/publi/peco/poland/summary/sum_en.htm
- ALDONA ZAWOJSKA-TOMASZ SIUDEK [2005]: Do Cooperative Banks Really Serve Agricultural Sector in Poland?, Warsaw Agricultural University, Faculty of Agricultural Economics, Paper prepared for presentation at the 11th Congress of the European Association of Agricultural Economists, The Future of Rural Europe in the Global Agri-Food System, Copenhagen, Denmark, August 24-27. www.eaae2005.dk/POSTER_PAPERS/SS1_977_Zawojska.pdf
- ALINA DANILOWSKA [2005]: The Credit Support System in the Polish Agriculture. The Evaluation of 10 Years Performances, Warsaw Agricultural University, Faculty of Agricultural Economics, Paper prepared for presentation at the 99th seminar of the European Association of Agricultural Economists August 24-27. www.eaae2005.dk/POSTER_PAPERS/SS1_976_Danilowska.pdf
- JERZY WILKIN: Providing services to agricultural producers and rural people, Chapter 8 From Agricultural Policy to Rural Policy – Central Europe in Transition www.fao.org/DOCREP/W7440E/w74409.htm
- NATIONAL BANK OF POLAND (NBP) [2003], [2004], [2005]: Summary Evaluation of the Financial Situation of Polish Banks, Warsaw, www.nbp.pl, 2003, 2004, 2005. július
- NATIONAL BANK OF POLAND (NBP) [2001]: The Polish Banking System in the Nineties, Updated, December 2001, Warsaw, www.nbp.pl